

Učne ure nedosegljivega

Bojana Kunst: *Nemogoče telo (Telo in stroj: gledališče, reprezentacija telesa in razmerje do umetnega)*; Maska, Ljubljana 1999

Magistra filozofije, ki nas je pred leti v nekaj kratkih zgodbah temeljito poučila, kaj vse je mogoče početi s telesom, kako ga crkljati in futrati in po možnosti pridobiti še koga, da z veseljem pomaga pri tem, v svojem esejističnem delu zapušča hedonistične vode. Bralci njenega prvenca *Višnje v čokoladi* se lahko poučijo, da je tradicija sovražnikov telesa dosti močnejša od posameznih glasov, ki se dobro počutijo v svoji koži. Menda je že znano, da je na telo v korist tako imenovanih višjih idealov (pa kar koli naj si že predstavljamo pod tem) mogoče tudi pozabljati, ga kritizirati, ga zatirati z nedosegljivimi ideali, mu vsiljevati umetne ritme, z njim manipulirati, ga secirati, razstavljati, razpirati in katalogizirati, vse seveda v skladu s trenutno ustoličeno fantazmo. Zgodovina takih in podobnih špekulacij je zgodovina nelagodja, večnega hrepenenja po preseganju, nedosegljivem, ali zgolj po alternativni. *Nemogoče telo*, njegova neulovljiva identiteta, je, na kratko povedano, zgoščena sanjarija o preseganju omejitev fizičnega telesa, o čudežni lepoti, moči ali učinkovitosti. Poudarki so se skozi zgodovino ves čas menjavali, in edina poenostavitev, ki si jo lahko še dovolimo, je razmejitevna črta 17. stoletja, ko tovrstni imaginarij iz metafizike preide v znanstveno prakso. Ljudski glas, ki je do tedaj vedel prišepetati marsikatero dvomljivo o skrivnih

prizadevanjih kabalistov (Golem) in alkimistov (homunkulusi), je ob prvih predstavah "anatomskega gledališča" ostal brez besed. Razsvetljenska študionost se seveda ni dala motiti: "svarilni muzej" z raztelešenimi trupli kriminalcev in zlovešči amsterdamski porodničar s svojimi presunljivimi primerki sta bila kljub obskurnosti svoje prakse le še korak do muzeja kuriozumov, vsekakor pa znotraj mehanicistične idile svoje dobe. Z današnjega zornega kota tako lahko razumemo, da je "prizadevanje zgraditi (razumeti) človeka kot avtomat, kot mehанизem, težko ločiti od globoke želje najti eliksir življenja in doseči človeka na umeten način".

Bojana Kunst raziskuje neskončne izrazne možnosti, ki jih odpira vsakokratna fascinacija nad tankostjo črte, ki živo razmejuje od neživega. V dometu te prvinske šokantnosti je bilo in bo v vseh časih dovolj maneverskega prostora za znanstvenike, filozofe in umetnike vseh temperamentov. Vpliv na gledališko umetnost je le eden od možnih vplivov, vendar, po avtoričinem mnenju, najizrazitejši. Ne po naključju so bile najzgodnejše lekcije iz anatomije uprizorjene že skorajda kot gledališke predstave (z vstopnino!), kjer se je gledalcem, zgroženim in radovednim, pedantno postreglo z "morbidnostjo anatomskih podob in njihovo skrivnostno povezanostjo z življenjem". V tem času se anatomske lekcije iz domene slikarskega študija razširjajo na področje gledališča. Strašljiva dvoumnost pristopa, ki je že sama po sebi dovolj teatralična, je s fiziognomskimi špekulacijami oskrbela še teoretične temelje za prehod iz tradicionalnega deklamatorskega stila v

meščanski kod gledališke igre (koncept naravnega telesa). Zgodba neke ideje: prvotno čistunstvo Diderojevega Paradoksa o igralcu je z znano poanto o psihični neprilagodljivosti telesa v svoji zadnji konsekvenci privedlo do fantazije o *nadmarioneti*, slikoviti absurdni tezi o ukinitvi igralca. Ena od močnejših strani te knjige je med drugim tudi v tem, da na takih in podobnih mestih ne navaja k dobesednosti: navsezadnje gre za poetike, ki raziskujejo magijo in samostojnost gledališča in pretendirajo bolj na eksperimentalno kot na praktično vrednost.

Kot si lahko mislimo, je bilo v stoletjih, ki so sledila, več kot dovolj časa za razvoj najbolj kontradiktornih nasledkov. Smešne stare sanje o mehanški rekonstrukciji življenja zamenjajo špekulacije o vitalnih principih, ki življenjsko gibalo iščejo na področju nevidnih sil elektrike, magnetizma, dinamizma, toplote in energije. Avtorica nas samozavestno vodi skozi manevrski prostor, ki se z novimi odkritji povečuje do nepreglednosti in navdihuje do tedaj nepredstavljivo mnogovrstnost na vseh področjih. Bogato polje medsebojnih vplivov osnovni temi gledališke prezentacije telesa zagotavlja primerno širino in globino. Komaj obvladljiv imaginarij gibanja, ki sega od špekulacij o perpetuumu mobilu ter mesmerističnih seans, lekcij *nadmarionete*, do sodobne kalejdoskopske neujemljivosti, je predstavljen veherentno, razgledano in z navdihom. S poslušom za menjavo poudarkov so

predstavljene tudi sodobne teme kibernetizacije telesa, kakršne v praksi pogosto rezultirajo v povsem modnih prijemih umetniške produkcije. Brez nasedanja bombastični programskosti nam prikazuje ozadje, na katerem je dobeseden prodor skozi epidermalno površino po končanih lekcijah prvih anatomov postal metaforičen, razumevanje (in upodabljanje) telesa pa se je oddaljilo od površine. Abstrahiranje telesne podobe na začetku 20. stoletja sovпада z "novim načinom gibanja skozi prostor (elektrika, magnetizem, avdiovizualni aparati, rentgenski žarki), čas postane heterogen, zmuzljiv in reverzibilen, kavzalna univerzalnost preteklosti in prihodnosti pa skrčena v neposreden tok sedanosti, ki znotraj neposredne kinetične izkušnje nenehno zmuzljivo prehaja telesne prostore".

Lepo in učeno povabilo k ponovnemu razmisleku o prelomu, na katerem tradicionalno linearno zaznavanje časa in prostora izgubi apriorno funkcijo. O percepciji, ki ni samo-umevna in ki obvladuje sodobno zaznavanje in upodabljanje telesa. Telo kot "škandal prezence"? Ob še vedno nepreseženem romantičnem vprašanju, ki je sproduciralo roman o Frankensteinu in ki na novo zastavlja "sodobno problematiko odnosa med ljudmi in umetnimi strukturami, saj ni več jasno, kdo postaja bolj avtomatiziran in kdo konec koncev reagira bolj pošastno".

Lucija Stepančič